

Arîşeya Navbera Bav û Kur di Vegêrana Gelêrî de: Analîzek li ser Çîroka Hesên, Şêrhesên û Gulperîyê

Father-Son Conflict in Folk Narrative: An Analysis of
the Folktale of Hesên, Şêrhesên and Gulperî

Sami ÇELİKTAŞ

Sami ÇELİKTAŞ | 0009-0005-3190-7179 | samiceliktas030@gmail.com
Dr., TR Ministry of National Education, Van, Türkiye

Citation:

Çeliktaş, S. (2025). Arîşeya Navbera Bav û Kur di Vegêrana Gelêrî de: Analîzek li ser Çîroka Hesên, Şêrhesên û Gulperîyê. *Nubihar Akademi* 23, 123-138. DOI: 10.55253/2025.nubihar.1691601

Submission Date	04.05.2025
Acceptance Date	20.06.2025
Publication Date	30.06.2025
Article Type	Research Article
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – intihal.net
Conflicts of Interest	There is no conflict of interest between the author and any parties in the article.
Complaints	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing in the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Puxte

Yek ji temayên bingeîn ên vegêranên gelêrî arîşeya navbera bav û kur e ku di cureyên mîna mîtos, destan, efsane û çîrokên gelêrî de xuya dibe. Bav û kur wekî du karakterên dijber li ser nakokî û tengejeyekê di nav çîroksaziya berhemê de dikevin nav rikberiyê. Di encama vê arîşeyê de astengiya ku bav çê dike bi awayekî ji holê radibe û kur dikemile û şûna bav digire. Arîşeya navbera bav û kur di nav teorî û pênasayên mîtologan de jî cih girtiye, û kesên mîna Otto Rank, Lord Raglan û Joseph Campbell ev tema di şîroveyên xwe yên derbarê leheng de bi kar anîne. Di nav vegêranên gelêrî yên Kurdî de destan û çîrokên ku li dora vê temayê hatine honandin hene û çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* jî nimûneyek ji wan çîrokan e. Di vê xebatê de me analîza vê çîrokê li dor nêrînên mîtologên navborî pêk anî û arîşeya bav û kur a di çîrokê de şîrove kir. Di encamê de ji me re diyar bû ku di nav vegêranên Kurdî û yên cihanê de ji hêla temaya arîşeya bav û kur ve hevsengiyê naverokî heye û çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* jî kêliyê ve hevsengiyê ye.

Peyvên Sereke

Vegêranên gelêrî, arîşeye bav û kur, Otto Rank, Lord Raglan, Joseph Campbell, çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî*.

Abstract

One of the basic themes of folktales is the father-son conflict, which we encounter in genres such as myth, epic, legend and folktale. As two opposing characters, the father and son compete for a conflict and tension within the narrative of the work. As a result of this problem, the obstacle created by the father is somehow removed and the son matures and takes the father's place. The problem between father and son has also found its way into the theories and definitions of mythologists, and people such as Otto Rank, Lord Raglan and Joseph Campbell have used this theme in their interpretations of the hero. There are also epics and stories that deal with this theme in Kurdish folk tales; the story of *Hesen, Şêrhesen and Gulperî* is an example of this. In this study, we analysed the story in question on the basis of the views of the mythologists concerned and explained the father-son relationship in the story. As a result, it became clear to us that there is a content equivalence between Kurdish and world narratives in the context of the theme of father-son conflict, and that the story of *Hesen, Şêrhesen and Gulperî* is one of the examples that reflect this equivalence.

Keywords

Folk narratives, Father-son conflict, Otto Rank, Lord Raglan, Joseph Campbell, the folktale of *Hesen, Şêrhesen and Gulperî*.

Destpêk

Arîşeya navbera bav û kur di vegêrana gelêrî de temayeke bingeîn e û bi sedem û awayên cur bi cur xuya dibe. Bav û kur di vegêranên gelêrî yên mîna mîtos, destan û çîrokan de ji ber daxwaz û armancên xwe yên dijber, ji ber nîrxên xwe yên xweser an jî ji ber xasîyetên xwe yên kesayetî dibin reqîbên hev. Diyar e ku têkiliya navbera bav û kur hem di nav malbatê de û hem jî di nav civakê de timî giring bûye û lewma

jî wekî nîşaneyeke çandî ya hişmendiya gel di nav berhemên gelêrî de ji xwe re cih dîtiye. Dundes (2007, r. 64) folklorê wekî sêwiraneke kolektîf pênase dike ku ji nêzik ve girêdayî sistema sembolîk a çanda gel e. Di vê çarçoveyê de, nîrxên çandî yên gel û kêşeyên sereke yên civakê gelek caran di ser pêwendiya malbatê re tên ravekirin ku arîşeya navbera bav û kur jî yek ji wan e.

Vegêranên gelêrî, bi taybetî jî cureyê epîkê, bi serpêhatiya lehengekî ve tên vegotin. Zayenda nêr di vegêranên gelêrî de wekî bav yan jî kur diyar dibe û di hin mînakên de jî çîroka lehengê wan vegêranan di ser tengejeya navbera bav û kur re teşe digire. Her ku piraniya destan û çîrokên gel di ser çalakiyên lehengan re hatine honandin, pisporên wê qadê di nav fikir, teorî û pênaseyên xwe de cih dane tîpolojîyên zayenda nêr ku wekî bav yan jî kur bi fonksîyona leheng di nav berheman de bûne xwedî temsîl. Lord Raglan di nav pênaseya xwe ya derbarê “lehengê kevneşopiyê” de cih dide arîşeya bav û kur jî. Li gor ravekirina wî, leheng dema tê dinyayê hewldanek çê dibe ji bo kuştina wî û yê ku hewla kuştinê dike jî bi gelemperî bav leheng e. Lêbelê leheng ji qesta kuştinê rizgar dibe û li welatekî din ji hêla malbatekê ve tê xwedîkirin (Raglan, 1956, r. 174-175). Di teoriya “Monomit” a Joseph Campbell de ji hevdeh qonaxên serpêhatiya leheng yek jî têkiliya bi bav re ye. Campbell (1949, r. 120) qonaxa nehem wekî “lihevhatina bi bav re” bi nav dike. Di vê qonaxê de leheng (kur) tê hemberî jêderka hêzê û ew jêderk jî bav e. Di vê rasthatina bav û kur de leheng (kur) divê têbikoşe û serkeftî be da ku karibe hêzê fam bike û vê bi dest bixe. Herwisa di vê qonaxê de kur ji bo ku xwe ji egoya bav biparêze gelek caran xwe dispêre arketîpa mê.

Arîşeya navbera bav û kur wekî tema di nav xebatên teorîsyenên ekola psîkanalîst de, bi taybetî di nêrîn û analîzên S. Freud û O. Rank de xwedî cihêkî giring e. Freud (bnr. 2005), yek ji danerên vê ekolê, bi têgehên mîna fantaziya malbatê, qonaxên zarokatiyê û qedexeya ensestê têkiliya bav û kur dinirxîne û di ser çîroka Rex Oedipus re jî nêrînên xwe şênber dike. Herwekî Hîkmet (2016, r. 51) jî destnîşan dike, Freud jêdera mît, çîrokên periyan û pêkenokan bi fanteziyên seksuel ên veşartî ve têkildar dike û ev yek di qada vegêranên gelêrî de jî qîmeteke referansê dide nêrînên wî. Teoriya “Mîta Jidayikbûna Leheng” a Otto Rank jî yek ji wan teoriyên sereke yên ekola psîkanalîst e ku giringiyeke taybetî dide arîşeya navbera bav û kur. Di teoriya Rank de (1914, r. 14-64) kêşeya sereke girêdayî jidayikbûna leheng e û bi mînakên Keysar Sargonê Babilonyayê, Mûsa û Îbrahîm pêxember, jidayikbûna lehengê hindî Karna, Keysar Darabê Îranî, Parîsê kurê Qral Priamê Troyê, çîroka Kîrûsê neviyê Astyagesê Medî û yên din angaştên xwe şirove dike. Di wan mînakên de nîvenga analîz û şiroveyên Rank jidayikbûn û zarokatiya lehengên navborî ye û bivê nevê arîşeya navbera bav û kur jî dibe hêmaneke giring a angaştên wî. Li gor pênaseya Rank (1914, r. 66) leheng zarokên kesên bijarte ne, piranî jî kurên keysaran in. Hêj di zikên dayikên xwe de ji bo desthilata keysêr mîna zarokên (kurikên) xeternak tên pêşbînîkirin, anku ew dê pergala heyî têk bibin. Ev pêşbînî jî bi rêya şiroveya xewnê çê dibe. Dema jida-

yikbûnê nîşaneyên xirab bi dêûbavan xuya dibin. Ji bo ku ji kuştinê bîn rizgarkirin dema tîn dinyayê wan bi dûr dixin. Ji hêla ajalekê yan jî mirovên ji rêzê ve tîn xudan-kirin. Piştî ku mezin dibin dêûbavên xwe peyda dikin, tola xwe distînin, û axiriyê jî rêz û payeyeke bilind bi dest dixin.

Arîşeya navbera bav û kur bi pêwendiya teorîk a ku me li jor bi kurtî behs kir di nimûneyên vegêranên gelêrî yên Kurdî de jî peyda dibin û çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* jî yek ji wan e. Herwekî Alakom (2002, r. 13) destnîşan dike, di piraniya çîrokên gelêrî de jin mîna xelata serkeftinê ya lehengê mîr hatiye pênasekirin. Mîr ji bo zewacê xwe davêjin nav agirên mezin, tirs û xofê diavêjin alîyekî. Di vê çîrokê de jî armanca sereke ya lehengê çîrokê Hesen bidestxistina keçekê ye, bes armanca wî û ya bavê wî bi awayekî rasthatinî li hev diqelibin. Ev tengejeya navbera bav û kur di tevahiya çîrokê de xwe dide kifşê û bi vî awayî jî berhemê dike hêjayî analîzê ya li gor temaya me ya navborî. Ji bilî diyarkirina lîteratura heyî ku tê de arîşeya bav kur hatiye şirovekirin, di vê xebatê de pêwîst bû ku em ninûmeyên ji edebiyata cîhanê jî bidin û rengvedana arîşeya navbera bav û kur binirxînin. Piştî ku me di beşên yekem û duyem de nimûneyên vegêranên cîhanê û yên Kurdî û angaştên sereke yên arîşeya navbera bav û kur şirove kir, em dê analîza çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* bikin da ku em pêwendiya vê vegêrana Kurdî bi nimûneyên giştî û lîteratura heyî re çê bikin.

1. Arîşeya Bav û Kur di Edebiyata Cîhanê de

Nimûneyên ji edebiyata cîhanê ku dijberiya bav û kur dikin mijar, pir qedîm in û ji hêla hejmarê ve jî zêde ne, lewma em dê hin mînakên temsîlî bidin ku di vegêranên gelêrî de timî dubare bûne. Nimûneyên temaya arîşeya bav û kur ji mîtosan bigire heya cureyên mîna efsane, destan û çîrokên gel diyar dibin ku bi piranî wekî formên guhertî yên mîtosan in. Folkloras û mîtolog ên mîna Rank, Raglan û Campbell ku me li jor tîl-nîşan kirin, vê temayê bi piranî di ser tîpolojîya lehengên mîtosan re şirove dikin, ji ber vê çendê jî referansên tîkildarî çîrokên lehengên mîtolojîk û efsaneyî bi awayekî giştî ji bo cureyên mîna çîrokên gelêrî jî guncawiyekê berdest dikin. Ji bilî vê yekê, temaya arîşeya bav û kur rasterast girêdayî taybetmendiyên cureya metnê nîne, berevajî vê, ev tema bi rêya analîza ser karakter û kiryarên wan tê nirxandin ku di piraniya vegêranên gelêrî de bi xasîyetên hevpar xuya dibin. Keskin (2019, r. 175) jî diyar dike ku hemû vegotinên gelêrî bi hev ve girêdayî ne, ji ber vê çendê jî mît, efsane, destan, çîrokên gelêrî û yên din bi saya vê bingeha hevpar xwedî motîfên hevpar in.

Di mîtolojiya Grekîyan de Kronus bavê xwe Uranus dixesîne û wê tîk dibe. Qe-dera Kronus jî wekî ya bavê xwe ye, lewre kurê wî Zeus li hember wî serî radike, wî dîl digire û li şûna wî dibe desthilatdar (Rosenberg, 2003, r. 31-41). Ev mîtos nimû-neyeke seretayî ye ku di encamê de kur bavê xwe dîkujê û bûyer jî dibe destpêkeke nû ji bo gerdûnê. Arîşeya bav û kur di mîtosan de piranî wekî nakokî û dijberî be jî, nimûneyên mîna ya Osiris û Horus jî hene ku tê de kur tola bavê xwe yê kuştî hildide (Rosenberg, 2003, r. 255-270). Dîsa jî, Horus kujerê bavê xwe, anku apê xwe yezdan

Set dikuje ku ew jî temsîleke bav e ji bo kur.

Mînakeke arîşeya bav û kur a ku sedema wê hinekî cuda jî çîroka qral Yayati û her çar kurên wî ye ku di Mahabharatayê de tê qalkirin (Rajagopalachari, 2005, r. 17-19). Yayati ji ber ku xirabî li jina xwe kiriye zû kal dibe û ciwantiyê ji her çar kurên xwe dixwaze. Her sê kurên wî daxwaza wî qebûl nakin lê kurê biçûk Puru razî dibe û ciwantiya xwe dide bavê xwe. Di dawiya çîrokê de Yayati textê xwe ji kurê xwe yê biçûk re dihêle wekî xelat û kurên mezin jî ji welatê xwe def dide. Di nav efsaneyên keyaniyên Îranî de jî nimûneyên arîşeya bav û kur hene ku yek ji wan di navbera Ferîdûn û her sê kurên wî de diqewime (Ferdowsi, 2000, r. 22-48). Di vê nimûneyê de Ferîdûn dixwaze jîrbûn û cesareta her sê kurên xwe biciribîne û ji bo vê yekê jî peywirekê û ezmûnekê dide pêş wan. Di dawiyê de jî li gor helwesta wan a di ezmûnê de derbarê wan biryarekê dide. Herwekî Subaşı (2022a, r. 87-89) destnîşan dike, bav di nimûneyên bi vî rengî de temsîla padîşahên mîtolojîk in, çavkaniya hêzê ne û dixwazin kurên xwe, piranî sê kur, di ezmûneke dijiwar de biciribînin. Bi vî awayî, arîşeya navbera bavê padîşah û kurên wî li ser daxwaza ceribandîne ya bav û ber-tekên cuda yên kuran saz dibe.

Di vegêrana gelêrî de temaya arîşeya bav û kur zêdetir di ser mînaka arketîpî ya Rex Oedipus re cih girtiye. Ev nimûne tevna arîşeya navbera bav û kur radixîne û wekî kompleksa Oedipus tê zanîn ku Freud (2005, r. 256-272) li ser şiroveyên xwe yên derbarê trajediya Sopochnes a bi navê Rex Oedipus saz kiriye. Angaştê sereke ya nêrîna wî ev e ku takekes bi rêya civakîbûnê dizanin bê ka çawa dê xwestek û zewqên xwe tepeser bikin, lê ji hêla din ve jî zordariya xwestekên wan a li ser wan didome û lewma jî takekes bi rêya fantezî û xewnrojkan hewl didin xwe ji wê rewşê rizgar bi-kin. Csapo (2005, r. 93) derbarê vê rewşê de dibêje ku tepeserîkirin navgîneke çandê ye û li ser esasê rastiya civakî teşe digire; fantezî jî girêdanbûna takekes a bi rêgeza zewqê îfade dike. Mît û huner jî girêdayî warê fanteziya kolektîf e ku her duyan li hev tîne. Johnson û Williams (1996, r. 3) di pênaseya xwe ya çîrokên Oedipal de destnîşan dikin ku ev cure çîrok di wateya xwe ya teng de behsa kuştina kur a bavê xwe û zewi-candina bi dayika xwe re dikin, lêbelê di wateya fireh de çîrokên Oedipal behsa dijiberî û reqabeta mirovekî ciwan û mirovekî temen-mezin ê di rola bav de dikin.

Gelek caran jî tengejeya navbera bav û kur ji ber daxwaz û pêwîstiya kur a afi-randina kesayetî û nasnameyeke serbixwe derdikeve holê. Li nav çanda gelên cîhanê nimûneyên wan çîrokan gelek in ku tê de xortek ji bo ku jiyanêke serbixwe ava bike bi awayekî ji bav vediqete û piştî serboriyên cihê dibe xwedî tecrîbe û dikemile. Arî-şeya navbera bav û kur dibe ku bi tengejeyeke eşkere xuya bibe, yan jî dibe ku wekî nakokîyeke veşartî û bêyî bûyereke şênber xuya bibe. Di hin mînakên de kur hîn dibe ku bavê wî jê re xayîntî kiriye û ev rewş vê arîşeyê derdixe holê. Dibe ku tengeje ji ber reqabeteke dostane ya navbera bav kur çê bibe. Di hin mînakên de kur êdî mezin dibe û wekî mêrekî gihîştî derdikeve hember bavê xwe. Rewşa herî tund jî ev e ku kur dixwaze bav têk bibe yan jî bikuje.

Di arîşeya bav û kur de, bav hem temsîla desthilatê û hem jî ya parastinê ye, bi vî awayî jî bandorên cihê li ser kiryar û kesayetiya kur dike. Ji hêlekê ve desthilatdarî û zora bav daxwaza dijderketin û serkêşiyê di helwesta kur de çê dike, dibe sedema tirs û fikarê û jidûrketinê. Ji hêla din ve jî bav dibe şewirmend û parastvanê kur bi şertê ku kur vê fonksiyona bav bipejirîne. Di rewşên weha de, piştî ku arîşeya bav û kur çareser dibe, kur şûna bav digire, ji bav hez dike û rûmeta wî digire. Mîna keke arîşeya navdar a navbera bav û kur di lîstika Sophocles ya bi navê Antigone de xuya dibe ku di edebiyata cihanê de wekî prototîpeke navdar hatiye şixulandin. Creon û Haemon li ser qedera Antigoneyê li hev nakin û lihevnekirina wan dibe nimûneyeke temsîlî ya fikirên bav û kur ên cuda. Haemon ji bavê xwe daxwaz dike ku biryara xwe biguhere û jê re dibêje ku biryara wî dê encamên xirab derxîne holê. Creon jî wekî bavekî edetî yê rikdar û qure di fikir û bawerîya xwe de pêkolyê dike (Sophocles, 2010, r. 6-11). Ev mînak daxwaza ji bo guhertina sazûmanê ya kur û îrada parastina tiştên heyî ya bav temsîl dike û di gelek berhemên edebî de bi naverokên cihê diyar dibe.

Di hin mînakên vegotinan de tunebûna bav a ji ber sedemên wekî mirin, koçberî yan jî beşdarbûna şerekî di geşedana kesayetiya kur de dibe faktoreke giring. Di destana Odyssey de Telemachusê kurê Odysseus wisa difikire ku bavê wî ew û dayika wî terk kirine. Wekî êtîmekî ji piştgirî û şîretên bav bêpar maye û di destpêka destanê de mîna kesayetiyê bêtiryan û lawaz xuya dibe. Di mînaka Çîroka Aladîn de bavê Aladîn ji bo kurê xwe yê har û nerihet aciz dibe û piştî demekê jî dimire. Mirina bav a di temenê zû de Aladîn û dayika wî tenê dihêle û bandorê li ser geşedana kesayetiya wî dike (bnr. Binbir Gece Masalları, 2004, r. 2165-2266). Di çîroka Aladîn de sêrbazê Fasî xwe wekî mamê wî dide naskirin û hewl dide wî bixapîne û bikuje. Sêrbaz, herçiqas bav yan jî mamê bîyolojîk nebe jî, ji hêla çîroksaziyê ve fonksiyona bavê dijberê kur bi cih tîne. Di destana Beowulf de bavê lehengê sereke Beowulf yê bi navê Ecgþeow berî ku kurê wî mezin bibe dimire û tu bandoreke wî ya rasterast li ser kurê wî çê nabe. Di gel vê yekê jî, Ecgþeow di heyama jiyana xwe de beşdarî gelek şeran dibe, gelek kuştinan dike û bi vî awayî jî dibe yekî navdar û mîraseke navûdengiyê û neyartiyê dihêle ji kurê xwe re (Gwara, 2008, r. 17). Di vê nimûneyê de tê dîtin ku di hin vegêranan de hebûna fizîkî nebe jî, bav bi mîrasa xwe ya civakî û efsaneyî rêyekê dide pêş kurê xwe û kur jî mecbûr dimîne tercîhekê bike.

2. Nimûneyên di Vegêranên Kurdî de

Arîşeya navbera bav û kur di vegêranên Kurdî de, bi taybetî di nav destanan de wekî hêmaneke tematîk diyar dibe. Ji bilî destanan, di nav çîrokên gelêrî yên Kurdî de jî em rastî vê temayê tên. Hin nimûneyên çîrokên gelêrî hene ku wekî mijar û tema arîşeya Oedipus dihewînin. Çîroka bi navê *Qeder* a Zazakî ji hêla naverokê û karakteran ve dişibe trajediya Sophocles ku tê de kurê paşayekî bavê xwe dike û bi dayika xwe re dizewice (Aldatmaz, 2021, r. 9-23). Mîna keke din a Kurmançî heye ku li Midyadê hatiye tomarkirin û ji bilî hin hûrgiliyan çîroksaziya wê bi giştî mîna

Oedipusa Yewnanî ye (Aslan, 2020, r. 9-34). Ev nimûneyên Kurdî jî herwekî çîrokên din ên ku di nav çanda gelên cîhanê de peyda dibin (bnr. Johnson û Williams: 1996) di ser navê Oedipus re tên senifandin.

Di guhertoyên destana Rustemê Zal de lehengî wekî mîras e ku ji bavan bo kuran dimîne û herwisa li gor mantiqa vegotinê timî jî kur tê hêvîkirin ku karibe lehengî û hêza xwe ya hevsengê bavê xwe îspat bike. (bnr. Vali, 2022). Subaşî (2022a, r. 148-150) jî balê dikişîne ser mîrasê lehengiyê ku bav ji bo kur û neviyên xwe dihêle û cihê vê mîrasê ya di edebiyata gelêrî de destnîşan dike. Lehengiya ku bav ji kur û neviyên xwe re dihêlin dibe mijara çîrok û destanan û heta di nav gotinên pêşiyên de jî diyar dibin. Mîrasa lehengiyê ya Rustem ji kurên wî Felemez, Sohrab û Cîhangîr re û ji neviyên wî Birzo, Bêcan, Têmûr û Cîhanbexş re dimîne. Di têkiliya navbera Rustem û kurê wî Sohrab de arîşeyeke arketîpî heye ku ew jî tirsê bav a derbarê têkçûna bi destê kurê xwe de ye. Beşa ku Rustem û Sohrab dikevin nav şerekî giran, bêtî ku bizanin bav û kur in, rewşeke temsîlî ya azweriya binhişî ye ku daxwaza têkberî û reqabetê dide kifşê (Solhdoost, 2010, r. 4-5). Di çîroka Siyaweş û Keykawus de arîşeya bav û kur li destpêkê bi dek û dolabên jinekê saz dibe. Jina Keykawus a bi navê Sudabe hewl dide navbera Siyaweş û bavê wî xirab bike. Piştî jî arîşe li ser lihevnekirina bav û kur a di bîrîyê şer û aştîyê de ava dibe. Di dawîya çîrokê de jî arîşeyek navbera Siyaweş û Efrasiyabê xezûrê wî (wekî bavê temsîlî) rû dide ku di encamê de Siyaweş tê kuştin (Ferdowsi, 2000, r. 249-285). Arîşeya bav û kur di destana Memê Alan de jî xuya dibe (bnr. Lescot, 1996) û tê de hem tengejeyek navbera kur û bavê bîyolojîk (Elî beg/Al-Paşa) û hem jî ya navbera kur û bavê temsîlî (Mîr Ezîn) balê dikişîne. Li destpêka çîrokê, dema ku Mem bîrîyê terkdîyîna malbatê dide, li hember qayde û daxwaza bav derdikeve. Lêbelê ev dijderketin di çîroksaziya destanê de cihêkî navendî nagire. Li şûna wî dijberiya navbera Memê Alan û Mîr dibe arîşeyeke esasî ya kur û bavê temsîlî.

Di mînakên Kerr û Kulik û Siyabend de kur navûdengî yan jî hebûna jibîrbûyî ya bav vedijînin. Fonksiyona bikeran û serpêhatiyên wan ew e ku hêza bavê mirî/têkçûyî dîsa jîndar bikin. Di van her du destanan de mirina bav zû diqewime û li şûna bav kesayetiyên din dibin dijberên wan. Di Kerr û Kulik de Emer Axa temsîla bavê dijber e û valahiya nebûna bavê bîyolojîk tijî dike. Her du bira, Kerr û Kulik, di temenên biçûk de bavê wan dimire û herwekî di rewşa Telemachusê kurê Odysseus de nebûna bav di wan de dibe bingeha kêmasiyekê (Destanên Kurdî, 1996, r. 7-53). Her çî kêmasiyekê fîzîkî yan jî kêmasiyekê cesaret û şîyanê be, divê her du bira bi kiryarên xwe yê lehengî vê kêmasiyê ji holê rakin. Emer Axayê ku peywirekê dide pêş wan li şûna bavê bîyolojîk digire. Li gor Atlı (2025, r. 408) Siyabend lehengekî îdeal nîne, lewre di lehengiya wî de wateya exlaqî peyda nabe. Siyabend di temenê biçûk de bê dê û bav dimîne, li mala apê xwe mezin dibe û zordariyê li kesên derûdorê dike. Di vê pêwendiyê de, zordariya Siyabend wekî bertekek veşartî ya li hember rewşa bêbavbûnê û li hember apê serwer dibe bê şirovekirin.

Di çîrokên gelêrî de herçiqaş bûyer û çîroksazî cihêreng bin jî, arîşeya navbera bav û kur bi gelemperî wekî hev e û li ser qalibên hevpar rû dide. Ev manendî di şexsê karakterên de, di daxwaz, motîvasyon û armancên wan karakteran de wekî temayeke hevpar a vegêrana gelêrî xwe dide kifşê û dibe pêwendiya nirxandineke hevgirtî. Bav di hin çîrokan de bavê bîyolojîk e, di hin nimûneyan de mamê kur yan jî mêrekî biyanî ye ku fonksîyona bav bi cih tîne. Di hin mînakên de bavê keçîka ku leheng jê hez dike dibe dijberê kur û nakokî navbera kur û bavê evîndara wî çê dibe. Di çîroka Xelîl Beg û Gewrê de arîşeya bav û kur wekî dijberiya navbera leheng û bavê hezkirîya wî rû dide (Subaşî, 2023, r. 155-158) Di piraniya çîrokên gelêrî de, wekî qalibeke vegêranî, bav li ber mirinê ye û wesîyetê li kurekî xwe yan jî li kurên xwe dike ku piştî mirina wî li ser sozekê bimînin yan jî peywirekê pêk bînin. Wekî nimûne, di nav koleksiyona Hikyatêd Cimeta Kurda de çîrokên bi navê Mîr Mehmed û Kraszêrîn (Cindî, 2005, r. 81-87), Ebûzêd (Cindî, 2005, r. 48-54), Silto (Cindî, 2005, r. 168-169) li ser têkiliya bav û kur saz bûne. Ji aliyekî ve, bav rêyekê datînin pêş kuran, bi ezmûnekê wan diceribînin, yan jî bi wesîyeteke xwe rêya serpêhatîyeke aloz ji wan re vedikin û ji aliyê din ve jî kur hewl didin ku çarenûsa xwe ji wê çarçoveya ku bavê wan sînordar kiriye bi wêdetir de diyar bikin. Ev eger û armancên gelemperî di cureyên vegêrana gelêrî de dibin hokarên tematîk û derfetê çê dikin ku karakterên mîna bav û kur li dor arîşeyekê bibin mijara nirxandinê. Çîroka bi navê *Şah Îsmayîl* jî nimûneyeke din a arîşeya bav û kur e ku tê de rikeberiya bav û kur li ser jinekê çê dibe. Ev çîrok ji hêla naverokê ve jî dişibe çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* ku em di vê gotarê de analîz dikin. Evdirehman Paşa dibe dildarê bûka xwe Gulîzerê ku kurê wî Şah Îsmayîl ew ji warê Mîrê Ereban ji xwe re aniye. Evdirehman Paşa hewl dide bi destê celadan kurê xwe bide kuştin lê kurê wî Şah Îsmayîl ji vê yekê rizgar dibe û di dawiyê de bavê xwe dîkuje û dikeve şûna wî.

3. Tengejeya Domdar a Navbera Bav û Kur di Çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* de

Me çîroka *Hesen, Şêrhesen û Gulperî* ji pirtûka bi navê *Çîrokên Kurdî Senem Xanim* wergirt ku ji aliyê Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê ve hatiye çapkirin. Berhevkarekê çîrokê H. Akyol ev çîrok ji herêma Bismîlê tomar kiriye û bi awayê devokî weşandiye. Lehengê çîrokê Hesen dibe evîndarê keçîkekê ku wêneya wê di odeyeke veşartî ya bavê xwe de dibîne, bi vî awayî jî şêweyeke fantaziya malbatî dibe pêwendiya çîrokê. Karakterên nav çîrokê –padîşah wekî bav, Hesen û Şêrhesen temsîla kurên ku reqîbê bav in û Gulperî jî objeya daxwazê û xelata leheng– tev wekî hêmanên sembolîk ji bo şirovekirina arîşeya navbera bav û kur daneyan berdest dikin. Arîşeya sereke di ser karakterê Padîşah re saz dibe ku di rola bav de ye. Bav xewna kuştina xwe ya bi destê kurê xwe ve dibîne. Xewna destpêka çîrokê, arîşeya ku bi jidayikbûna zarokê ve tê destnîşankirin, têkilhevbûna daxwaz û azweriyên karakterên nav çîrokê û unsûrên derasayî yên ku wekî aîdî cîhana binhişî xuya dikin tev dikarin

wekî diyardeyên derûnî yê çîrokî bîn şirovekirin. Di navenda wan diyardeyan de jî tengejeya domdar a navbera bav û kur heye ku bandora xwe li ser bûyerên tevahiya çîrokê nîşan dide.

3.1. Kurteya Çîrokê

Padîşahêk di xewna xwe de dibîne ku kurê gavanekî wî dikuje. Şivan û gavanên welatê xwe tev kom dike û pê dizane ku gavanekê di demeke nêzik de bibe bav. Jê dixwaze ku wextê zarok hat dinyayê wî bîne qesrê. Kurik tê dinyayê û bavê gavan wî dibe cem Padîşah. Padîşah bi bedêla zêran zarokê jê distîne û piştî jî fermanê dide celadên xwe da ku wî bibin çolê û bikujin. Celad tîn rehmê û zarok dihêlin nav daristanê û şûna xwîna wî jî xwîna ajalekê li kirêş disûn û dibin bo Padîşah. Zarok jê hêla dêleşêrekê ve tê xudankirin. Sal di ser re derbas dibin û rojekê seydvana şêrekê û du çêlikên wê li daristanê dorpêç dikin û xeberê dişînin ji Padîşah re. Ew heman şêrê ku zarok xudan kiriye, vêca bi her du çêlikên xwe rizgar dibe lê zarokê xudankirî di cih de dimîne. Padîşah vê zarokê jî bi xwe re dibe û mîna bavekî lê xwedî derdikeve bêtî ku bizane ew zaroka berê yê gavan e.

Kurekî Padîşah hebûye bi navê Hesen, wî kurikî jî wekî Şêrhesen bi nav dike. Hesen û Şêrhesen bi hev re mezin dibin. Rojekê Hesen û Şêrhesen mifteya bavê xwe ji berîkê derdixin û dikevin nav çil odayên wî. Hesen li odekê wêneya keçîkekê dibîne û demildest dibe evîndarê wê. Hesen pir li ber xwe dikeve û axiriyê jî terka welatê xwe dide, diçe deverên dûr. Şêrhesen jî li pey wî dikeve û di rê de gelek bûyer di serê wan re derbas dibin. Hesen û Şêrhesen tîna digihîjin bajarê bavê Gulperiyê –ew keçîka ku resma wê di odeya bavê wan de hilawistî. Hesen li xanê dimîne û Şêrhesen ji dizî ve bêtî agahdarkirina Hesen diçe nav bajêr û li ser textê xwazginiyê rûdine. Wî dibin hizûra Padîşah, anku cem bavê Gulperiyê. Padîşah hin şertên giran dide pêş wî, dîsa jî Şêrhesen bi alîkariya wan destkeftiyên ku di serboriya xwe de bi dest xistiye ji hemû ceribandinan derbas dibe û keçîkê ji birayê xwe re distîne.

Piştî Hesen û Şêrhesen Dêwê Canpola dikujin û Gulperiyê rizgar dikin, ew her sê destûrê ji bavê Gulperiyê dixwazin da ku vegerin welatê bavê xwe. Di rêya vegerê de Şêrhesen jî keçîka ku li destpêka serpêhatiyê ji dêw rizgar kiribû ji xwe re tîne û dibin çar kes. Du kevok li ser darê ku ew her çar raketine bi hev re diaxivin û hin tiştên nepen eşkera dikin. Şêrhesen wan dibihîze û pê dizane ku Padîşahê bavê wan Gulperiyê ji xwe re dixwaze û ew dê Hesen bide kuştinê. Kevok pîlana Padîşah a ji sê sêran pêk tê jê re dibêjin û wî hişyar dikin ku heya dawiyê wan sêran neyane ser zimanê xwe, heke na ew dê bibe kevîr. Her ku nêzikî qesrê dibin, rastî pîlanên bisêr tînin. Cara yekem Padîşah caniyê hespê dişîne pêşîya wan da ku Hesen lê suwar be lê Şêrhesen derbeke şûr li caniyê dide û agir bi caniyê dikeve. Cara duyem kaniyek derdikeve pêş wan û xulamê Padîşah ji Hesen re dibêjin ku bavê wî xwestiye Hesen ava vê kaniyê bixwe, lê Şêrhesen palekê li Hesen dide û nahêle ew vexwe û ava kaniyê jî tev dibe jehr. Hesen di her du bûyeran de jî Şêrhesen tawanbar dike lê ew tiştêkî nabêje. Cara sêyem, dema radikevin ejdîhayekê tê Hesen vede, dîsa Şêrhesen bi hewariyê de tê û

serê ejdîha difirîne. Axiriyê Şêrhesen mecbûr dimîne û behsa wan sêran dike, wekî encam jî dibe kevir û di cih de dimîne. Hesên ji bo ku çareyekê bibîne li çolê dikeve. Rastî wan her du kevokan tê û ew jî sira xirabkirina sêrê dibêjinê, anku jê dixwazin ku xwîna zaroka sava ya Gulperiyê birijînin ser Şêrhesen. Hesên jî bêyî haydarkirina Gulperiyê vê yekê dike û di encamê de Şêrhesen vediguhere ser halê xwe yê berê û tiştê jî nayê serê zaroka Gulperiyê. Dawiyê jî li ser daxwaza Hesên, Şêrhesen Padîşahê bavê Hesên dîkuje û çîrok bi dawî dibe.

3.2. Rengvedana Arîşeya Bav û Kur di Çîrokê de

Çîrok bi vê gotinê dest pê dike: “Padîşakî xewekî dî, di xewa xwu da lay gavanekî qetil kir” (Akyol, 2000, r. 169). Li destpêka çîrokê pêşbîniya zarokekî tê kirin ku bûyîna wî dê bibe sedemê arîşeyan. Pêşbîniyeke weha di şîroveyên Rank (1914) û Raglan (1956) de jî cihekî esasî digire. Di çîrokên bi vî rengî de bi piranî zarokê ku tê dinyayê bavê xwe dîkuje yan jî bobelatekê bi xwe re tîne, lewma jî bav hewl dide ku bûyîna wî zarokî asteng bike. Di çîroka *Hesên, Şêrhesen û Gulperî* de, Padîşah di xewna xwe de kuştina xwe ya bi destê lawikê gavên dibîne. Xewn di vegêranên gelêrî de motîfeke sereke ye ku kehanetê dide kifşê (Thompson, 1955, r. 1969) û di gelek mînakên de hînbûna bav a xetereyê bi rêya xewnê çê dibe.

Di vê çîrokê de jî Padîşah kuştina zarokê wekî tekane çareserî dibîne. Ev yek li şîroveya Raglan (1956, r. 173-174) a derbarê *lehengê kevnêşopiyê* digunce, anku hewl danek çê dibe ji bo kuştina wî lê ew ji wê qesta kuştinê rizgar dibe: “Winê herin, vî sebiyê ku no biye, bibin li serê çiya winê wî bukjin, şerjêkin, dismala min di xwuna wî da bigevizînin, ji min ra bînin, werin” (Akyol, 2000, r. 169).

Kesên ku zarokê ji bo kuştinê dibin cihekî dîr, tîr rehmê û zarokê şûnde dihelin û vedigerin. Ev rewş jî motîfeke binas e, lewre divê lehengê paşerojê bijî û çîrok berdewam bike. Zarokê ku li çolê bi tena serê xwe dimîne ji hêla ajelêkê ve tê xudankirin. Rank (1914, r. 66) mînakên ajalên mîna dêleşêr, teyrê sîmirx, dêlegur yan jî çêlekê dide. Di serpêhatiya Zal de jî ev yek tê dîtin lewre Zal ji hêla Teyrê Sîmir ve tê xudankirin. Di vê çîroka me de ajela ku zarokê xwedî dike dêleşêr e.

Evan her du celatçiya wî sebî girtin birin û çûn, li serê çiya danîn, rehm kete qelbê wan. Go:

- Sebiyê ku no Xwedê daye emê çawa wî bukjin? Emê li ber kevir, di nava çiya da deynin. Ewê şî xwu bimre... (Akyol, 2000, r. 169-170).

Mifteya çil odeyan û tiştên nav wan çil odeyan, bi taybetî jî wêneya keçikê, tev dikarin wekî binhişa takekesî ya Padîşahê bavê wan bê şîrovekirin.

Hesên û Şêrhesen ketine cêba bavê xwu. Çil kilîtî wî hebûn... Wan çil kilîta ji cêba wî derxistino ketine wî xaniyê wî... Derîkî vekirin jê, hesên pêşî dakete hundir o bi ser serî da zivirî rismekî way li ser derî dalqandiye, rismê qîzikekê ye... (Akyol, 2000, r. 171).

Bi vî awayî, Hesên dibe evîndarê resma keçikê ku di odeya veşartî ya bavê wî de daliqandî ye. Cirlot (1962, r. 248) destnîşan dike ku di qesrên keysaran de timî

odeyên veşartî hene ku wekî sembola binhişê tîen qebûlîkin. Eger em odeya veşartî wekî binhişê bav şirove bikin, vê çaxê em dikarin bibêjin ku azweriyên bav û kur di binhişê de tûşî hev bûne û ew heman azwerî serboriya wan a nav çîrokê diyar dike. Azweriya bav û kur a ji bo zayenda mê di şexsê Gulperîyê de wekî problema sereke ya ku psîkanalîst dest nîşan dikin tê dîtin. Di şiroveyên psîkanalîstan de nakokiya bav û kur li ser dayikê derdikeve holê bes di vê çîrokê de Gulperî li şûna rola dayikê wekî keçika hezkirî xuya dibe.

Rewşa ku Rank (1914, r. 67-68) wekî veqetîna kurê gihîştî ya ji desthilatiya dêûbavê xwe terfî dike di şexsê Hesen de pêk tê. Hesen dikeve bin bandora resma li odeya veşartî hilawistî û gelek li ber xwe dikeve. Bavê wî lêpirsîna sedema vê yekê dike û heta şika wî diçe ser tehdaya Şêrhesen û ji wî dipirse bê ka ew heqaretê li birayê xwe dike. Hesen bi rêya terkdana welatê xwe ji vê tengējeyê xilas dibe:

Rojekî Hesen ji birê xwu ra go:

- Ti here mektebê ez way tîmê. Ewî defterê xwu, kitêbê xwu girt û çû mektebê. Birê wî jî siwarê hespê xwe bû; bi rê ket, kete rê çû (Akyol, 2000, r. 171).

Beşa destpêkê ya çîrokê bi vî awayî bi çareserkirina demborî ya arîşeya navbera bav û kur diqede. Di pey re jî nakokiya bav a li hember kur/kuran bi dîrketina wan, bi serpêhatiyên wan û bi rasthatina li gel bavekî din dewam dike.

Çûna Hesen, Gulperî û Şêrhesen a nav baxçeyê bavê Gulperiyê jî dikare wekî daketîneke ber bi binhişê bav bê şirovekirin. Li destpêka çîrokê Hesen û Şêrhesen dikevin nav odeyên bavê xwe yê padîşah û rastî resma Gulperiyê tîen; di vê beşê de jî li şûna odeya bav, baxçeyê wî heye û li şûna resma jinekê vê carê jî cinawirekî nêr heye. Xudanê baxçe bav e, bes bavê keçikê ye, û di binhiş/baxçe de cinawirek heye ku qesta revandina keça wî kiriye.

Ew û Hesenê zîlamê wê, Şêrhesenê tiyê wê her sî şî xwa derin nava bexçe. Dêwê Canpola jî heye li wê derê. Hatiye ji bûy Gulperiyê ra aşîqê Gulperiyê bûye. Padişah wî girtiye bi zencila di nava bexçe da wî girêdaye (Akyol, 2000, r. 182).

Dêwê Canpola yê ku qesta Gulperiyê kiriye û ji hêla bav ve hatiye zîncirkirin, wekî semboleke arketîpî ya azweriya tarîtiyê dikare bê diyarkirin. Di vir de çîroka cinawirê bi navê Minotaur (Bulfinch, 1993, r. 187-189) tê hişê mirov, ku fonksîyona wî û ya Dêwê Canpola hevpar e. Minotaur jî bûye daxwazker û paşê jî di labîrenta Dadalus de hatiye girtin. Binavkirina dêwan di vegerana Kurdî de bi pêwendiyên sirûştî, bi heyîn û erwahên sirûştî yê wekî hesin, pola û yê din çê bûye (Subaşı, 2022b, r. 96) ku “canpola” mîna keke vê binavkirinê ye. Dêwê Canpola bi awayekî jî dişibe Dêwê Spî yê ku di xana heftem a *Heft Xana Rustemê Zal* de diyar dibe (Vali, 2021, r. 164-162). Ew dêw sembola parêzvaniya xezîneya madî û manewî ye û li nav şikefteke tarî dijî. Di çîrokê de bav hêza tarî, anku Dêwê Canpola, zîncîr kiriye ta ku Hesen wî serbest dihêle. Ew serbesthiştin jî xuya ye ku rêya rizgarbûna yekcar a ji wê cinawirê tarîtiyê vedike. Lewre dêwê zîncîrkirî hîn jî xetereyek e û divê serbest

bê berdan da ku ji hêla leheng ve bê kuştin, lê lehengê ku wê di kuje Hesên nîne, bes Şêrhesên e. Ev bûyer bi awayekî jî li şîroveya Campbell (1949, r. 120) tê ku di qonaxa nehem a serpêhatiya leheng de behsa lihevhatina leheng a bi bav re dike. Hesênê ku di jberê bavê bîyolojîk e, piştî ezmûnên nav çîrokê bi bavê Gulperiyê re li hev dike û çavkaniya hêzê nas dike.

Di rêya vegerê de, dema li binê darekê radikevin du kevok tên û di axaftina navbera xwe de pîlana bavê wan êşkere dîkin ji Şêrhesên re:

Evana Hesên û Şêrhesên in, lay padîşay ne. Çûne Gulperiyê hanîne. Go: bavê wan kir nekir, nekaribû baniyana. Nîvê malê xwu li ser da bi zor rismê wê peyda kir. Go vana way çûn şî xwu ra hanîn. Go tenê, ê bavê wan pîlanekî li wan çêke. Serê Hesên begê lay xwu hun dake, Gulperiyê ew mên ke (Akyol, 2000, r. 191).

Kevok pîlanên bisêr ên Padîşahê bavê wan êşkere dîkin. Bav kuştina kur bi rêya sêran tesewir dike, ji ber ku hişmendiya gel rêya kuştina kur a ji destê bav digire. Bandora hişmendiya civakê a li ser geşedana bûyerên çîrokan ji hêla teorisyenên fonksiyonî ve jî hatiye kirpandin. Dorson (2017, r. 62) nêrîna Ruth Benedict radigihîne û dibêje ku çîrok dibe ku bi çanda heyî ve lihevhatî be yan jî lihevhatî nebe. Her bi çî awayî be jî, tengejeyên tepeserkirî yên li nav civakê di wêjeya devkî de xwe diyar dîkin. Di vê mînakê de, daxwaza bav a kuştina kurê xwe, ku di normalê de civak vê daxwazê tepeser dike, bi rêya fantazî û sêrê li rastiya çanda gel hatiye guncandin. Herwisa di vê kêliya çîroksaziyê de sêr wekî navgîn û çareseriyêke binhişî tê hawara bavê ku dixwaze kurê xwe bikuje û tiştê nav destê wî jê bistîne.

Kuştina bav pêk tê. Ne bi destê kurê xwe yê rastî Hesên, lêbelê li ser daxwaza Hesên bi destê Şêrhesên ev kuştin pêk tê û ev encam jî li gor pergala civakê ye:

-Wele ê min bavê min e, axreta min e nabe. Ew zanin ku ew ne lay wan e. Dibê heqê min e min wî bikuştana, hema tê herî wî bukjî. Şûr dide destê Şêrhesên, Şêrhesên dere padîşa dukje" (Akyol, 2000, r. 196).

Di vir de tê dîtin ku ji bo qetla bav rêyek hatiye peyda kirin. Çawa ku bav nikare bi şiklekî êşkere kurê xwe bikuje, ji ber ku di çanda civakî de kuştina kur tiştêkî ne rewa ye, bi heman awayî jî di dawîya çîrokê de kur (Hesên) bi destê Şêrhesên-ê ku kurê Padîşahê rastî nîne- bavî dide kuştin.

Di navbera Hesên û Şêrhesên de reqabeteke hemzayendî di temamê çîrokê de tê dîtin, her du destbirak hevûdin wekî reqîb dibînin di serpêhatiya bidestxistina armancên xwe de, lêbelê her du di heman demê de dibin alîkarên hev jî. Bi vî awayî, li kêleka reqabeta bav û kur, reqabeta du birayan jî di çîrokê de dîtin û ew jî derfetên çîrokê ji bo analîza psîkanalîst berfirehtir dike. Reqabeta Hesên û Şêrhesên wekî nîmûneya reqabeta du mêran a ji bo bidestxistina evîndara pêşerojê di çîrokê de wekî niqteyekê din a tengejeyê xuya dibe. Lê ew reqabet di honaka bûyeran de cih bi cih wekî hevkarî jî diyar dibe. Reqabeta wan çîrokê bi pêş de dibe ta ku her du kur/ bira bi rêyên cuda digihîjin armancên xwe û bi kuştina bav jî armanca wan a hevpar

pêk tê. Di qonaxa dawî ya çîrokê de Hesen bi xelata xwe, anku bi dotmîrê vedigere warê bavê xwe, û piştî çend ceribandînên li dijî bavê xwe, Hesen bi alîkariya Şêrhesen bavê xwe têk dibe û arezûyên wî yên li hember hezkirîya xwe ditemirîne û digihîje encama armanckirî.

Encam

Di vê xebata me de hat dîtin ku problema sereke ya çîroka *Hesen*, *Şêrhesen* û *Gulperî* bi xetereya têkildarî jidayikbûnê saz bûye, lewma jî nimûneyeke guncaw bû ji bo şiroveya bi teoriya Rank a ku balê dikişîne ser arîşeya jidayikbûna leheng. Çîroka *Hesen*, *Şêrhesen* û *Gulperî* bi awayekî gelemperî bi problema nav malbatê dest pê dike, anku pirsgirêka sereke lihevketina xwestinên bav û kur e û di encama vê lihevketinê de kur ji warê bav tê bidûrxistin yan jî bi xwesteka xwe ji wir bi dûr dikeve. Çîrok bi dûrketina kur/leheng û bi serpêhatiyên wî didome ta ku kur ji bo tolhildanê vedigere. Di dawiyê de jî kur bavê xwe têk dibe, arezûyên wî dikuje û li şûna wî digire. Li destpêka çîrokê bi rêya xewnê bav xetereya li pêşerojê dibîne. Xewn, wekî navgîneke xurt a derpêşkirina rastiyan roleke giring di vê çîrokê de jî dibîne. Fantaziya malbatê di vê çîrokê de bi têkilhevbûna daxwaz û azweriyên endamên malbatê xwe dide diyarkirin. Bavê Hesen ê padîşah di odeya xwe ya veşartî de resma keçikekê vedişêre, Hesen vê resmê dibîne û dibe evîndarê wê, û Şêrhesen jî ji bo bidestxistina keçikê –bes ji bo destbirakê xwe– dikeve nav serpêhatîyan. Hewldana sê mêran a li dor hevbûneke mê motîvasyona tîp û karakterên nav çîrokê saz dike.

Di encama vê xebatê de ji me re eyan bû ku navbera destan û çîrokan cîhanê û yên Kurdî de ji hêla temaya arîşeya bav û kur ve hevsengiyek heye. Reng e ku ji ber temasa dîrokî û domdar a nav gelên cîhanê tema û motîfên gelêrî têkilî hev bûne û nimûneyên vegêranên Kurdî jî bûne parçeyekê çanda gerdûnî. Temayên hevpar ên gerdûnî yên vegêrana gelêrî bi çîroksaziyên cihê û bi gelek nimûneyan di vegêranên Kurdî de jî berdest in. Herwisa me dît ku, yekser nebe jî, teoriyên derbarê leheng ên mîtolog û folklornasên wekî Rank, Raglan û Campbell di nirxandin û dahûrandina berhemên têkildar de sûdewer in û daneyên şênber berdest dikin. Di mînaka çîroka *Hesen*, *Şêrhesen* û *Gulperî* de, nêrînên Rank ji bo şiroveyê bêtir kargîn bûn. Temaya sereke ya çîrokê, anku arîşeya navbera bav kur, ji bo şirovekirinê zêdetir bi bergeheke psîkanalîst digunce ji ber ku di vê êkolê de fokûsa lêkolînê li ser daxwazên dijber û tepeserkirî yên takekesan e ku di vegêranên gelêrî de ev takekes bi piranî wekî bav û kur xuya dibin. Ev xebat bi mijar, rêbaz û encamên xwe ve ji bo lêkolîn û nîqaşên wehareng dê bibe referanseke rexneyê û lêkolînên nû yên pêşerojê. Dahûrandina çîrokeke Kurdî ya gelêrî ya bi temayeke şênber û li dor çarçoveyê teorîk û bi pêwendiyê gerdûnî bivê nevē dê rêya lêkolîn û nîqaşên dîtir veke.

Çavkanî/References

- Akyol, H. (2000). *Çîrokên Kurdî, Senem Xanim*. Stenbol: Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê.
- Alakom, R. (2002). *Folklor û jinên Kurd*. Stockholm: Weşanên Nefel.
- Aldatmaz, N. G. (2021). Varyantê qral Oîdîpusî yê kirmanckî û sînorê nasnameyê kulturî. *Folklor û Ziman*, 2(1). 9-28.
- Aslan, M. (2020). Analîz û berawirdkirina varyanta kurdî ya çîroka Odîpusî ligel çend varyantên din. *Folklor û Ziman*, 1(1). 9-34.
- Atlı, H. (2025). Kurdish Epics In Terms of Topical and Thematic Features. *International Journal of Kurdish Studies*, 11(1), 399-422. <https://doi.org/10.21600/ijoks.1595895>
- Binbir Gece Masalları / II. Cild*. (2004). Fransızcadan Çeviren: Alim Şerif Onaran. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bulfinch, T. (1993), *The Golden Age of Myth & Legend*. Wordsworth Reference, Hertfordshire.
- Campbell, J. (1949). *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton And Oxford: Princeton University Press.
- Cindî, H. (2005). *Hikyatêd Cimeta Kurda*. Kitêba VI. Yêrêvan: Weşanxana Asoxîk.
- Cirlot, J. E. (1962). *A Dictionary of Symbols*. Translated from Spanish by Jack Sage. Routledge & Kegan Paul. London.
- Csapo, E. (2005). *Theories of Mythology*. Blackwell Publishing.
- Destanên Kurdî ji Zargotina Kurdî*. (1996). Tekst: Reşo Zîlan, Serdar Roşan. Weqfa Kurdî ya Kulturî li Stockholmê.
- Dorson, Richard M. (2017). *Folklor û Teoriyên Folklorê yên Îroyîn*. Wergera ji Îngilîzî: Necat Keskin. Stenbol: Weşanxaneya Avesta.
- Dundes, A. (2007). *The Meaning of Folklore*. Utah: Utah State University Press.
- Ferdowsi. (2000). *The Epic of Kings or Shahname*. Translated by Helen Zimmerman. Ames, Iowa: Omphaloskepsis.
- Freud, S. (1913/2005). *The Interpretation of Dreams*. Translated by A. A. Brill. New York :Barnes & Noble Classics.
- Gwara, S. (2008). *Heroic Identity in the World of Beowulf*. Leiden, Boston: Brill Publication.
- Hikmet, B. (2005). *Teoriyên Folklorê*. Amed: Weşanxaneya Lîs.
- Îşler, Î. (2014). *Mîrza Mihemed û Çavreşa Qîza Mîrê Ereban*. Wan: Weşanxaneya Sîtav.
- Johnson, A. W.; Williams, R. P. (1996). *The Family Complex in World Folk Literature*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Keskin, N. (2019). *Folklor û Edebiyata Gelêrî*. Stenbol: Weşanxaneya Avesta.

- Lescot, R. (1996). *Memê Alan*. Stenbol: Weşanxaneyê Orfeus.
- Raglan, L. (1956). *The Hero, A Study in Myth, Tradition and Drama*. New York: Vintage Books.
- Rajagopalachari, C. (2005). *Mahabharata*. Edited by Jay Mazo, International Gita Society.
- Rank, O. (1914). *The Myth of The Birth of The Hero*. Translated by Drs. F. Robbins and Smith Ely Jelliffe. New York: The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company.
- Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Solhdoost, M. (2010). *Father-Son Conflict From Mythological and Archetypal Perspectives in Rostam and Sohrab and Oedipus Rex*. Submitted to the School of Graduate Studies, Universiti Putra Malaysia for the degree of Master of Arts, October 2010.
- Sophocles. (2010). *Antigone*. Forgotten Books. www.forgottenbooks.org.
- Subaşı, K. (2022a). Kesayetên Mîtolojîk û Rengvedanên Wan di Edebiyata Gelêrî ya Kurdî de. Li nav *Mîtos û Edebiyat: Mîten Kurdo-Îranî di Edebiyata Kurdî de*. Edîtor: Shahab Vali & Kenan Subaşı. Stenbol: Weşanxaneyê Nûbihar. r. 83-164.
- Subaşı, K. (2022b). Dêw û Formên Wan di Folklorê Kurdî de. *Nubihar Akademi*, 5(17), 71-100. <https://doi.org/10.55253/2022.nubihar.1100092>
- Subaşı, K. (2023). Fesad û Bêbext di Trajediya Evînê da: Weku Nimûne Destanên Evîna Mêjûyî. *Mukaddime*, 14(1), 148-176. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.1243035>.
- Thompson, S. (1955). *Motif-Index of Folk-Literature, Revised and Enlarged Edition (A to Z)*. USA: Indiana University Press.
- Vali, S. (2022). *Şahnameya Kurdî: Rustemê Zal û Heft Xana Wî*. Stenbol: Weşanxaneyê Avesta.

Extended Abstract

Father-son conflict is a common theme in folk literature, manifesting in diverse forms and for a variety of reasons. In the domain of world literature, instances of conflict between fathers and their offspring are abundant and well-documented. Consequently, this study will provide illustrative examples drawn from folk narratives, with a focus on recurring themes. Examples of this theme range from myths to genres such as legends, epics and folk tales, which are mostly modified forms of myths. Within the context of folklore, tales encompassing myths, legends and stories frequently depict the dynamic between fathers and sons as one of enmity. This antagonism is often rooted in the divergent aspirations, objectives and personal attributes of the respective characters. It is evident that the relationship between father and son has always been of significance, both within the family unit and in the broader societal context. Consequently, it is a prominent feature of folk art, serving as a cultural symbol of folk consciousness. The prevailing tendency in the field of folklore has been to focus on the actions of heroes in tales and stories. Consequently, experts in this field have included male hero typologies in their ideas, theories and models, and have attempted to interpret the function of heroes represented as fathers or sons in works.

The theme of conflict between fathers and their offspring is also evident in Kurdish folk tales. A notable example of this is the narrative of *Hesen, Şerhesen and Gulperi*. In this narrative, the protagonist, Hesen, is motivated by a desire to pursue a romantic relationship with a particular female figure. However, his aspirations align with those of his father, thereby creating a dichotomy between personal and familial objectives. The interplay between these two figures is a fundamental element of the narrative, and it is this tension that renders the work worthy of close analysis in the context of the overarching theme. In addition to determining the extant literature on the father-son relationship, the present study aims to evaluate the depiction of the father-son relationship by presenting examples from world literature.

In this study, the fundamental theoretical arguments and examples of world and Kurdish folk narratives regarding the father-son issue are presented in the first and second sections. The story under discussion is then analysed based on the views of the aforementioned mythology experts, and the father-son issue in the story is explained. Consequently, it became evident that there is a balance of content between Kurdish and universal narratives in the context of the theme of father-son conflict, with the story of *Hesen, Şerhesen and Gulperi* serving as a link to this common feature. The presence of universal themes and motifs in Kurdish patterns is attributable to historical and continuous contact between peoples worldwide. The common universal themes of folk tales, with their varied narrative structures, are also evident in numerous examples of Kurdish tales. Furthermore, it was evident that the theories developed by mythologists and folklorists, including Rank, Raglan and Campbell, concerning the subject of heroes, while not entirely applicable in every instance, proved to be functional in the evaluation and analysis of the relevant works, thereby providing concrete data for further study. In the context of the narrative analysis of *Hesen, Şerhesen and Gulperi*, Rank's theoretical perspectives proved to be particularly instrumental in the interpretation of the story. The central theme of the narrative, the conflict between the father and son, lends itself more effectively to psychoanalytic interpretation. This study will serve as a reference for criticism and new research on various research and discussions with its subject, method and results. The analysis of the Kurdish folk tale around a concrete theme and within a theoretical framework with a universal connection will contribute to further research and discussion.